

8. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / під заг.ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – С. 34-46.

9. Театральна діяльність як умова розвитку творчої особистості // Технології соціально-педагогічної роботи : навчальний посібник / за заг. Ред. А. Й. Капської. – К.: 2000. – 338 с.

УДК 373.3.015.31:394.3

А. Філіппович,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
A. Filippovich,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ГРА ЯК ВИЯВ ТВОРЧОСТІ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

GAME AS A MANIFESTATION OF CREATIVITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Анотація: На основі вивчення праць у галузі педагогіки й психології автор статті дає визначення творчості, розкриває психологічні особливості дитячої творчості на початковому етапі навчання, визначає чинники, що стимулюють її розвиток, розкриває особливості гри як типового прояву дитячої творчості.

Abstract: Based on the study of works in the field of pedagogy and psychology, the author defines creativity, reveals the psychological features of children's creativity at the initial stage of learning, identifies factors that stimulate its development, reveals the features of play as a typical manifestation of children's creativity.

Ключові слова: гра, творчість, креативність, художня діяльність, молодші школярі.

Key words: game, creativity, creativity, artistic activity, junior schoolchildren.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство в умовах розвитку національної державності і національної культури потребує людей з високим рівнем креативності, активною позицією, здатних самостійно творчо мислити. Творчість стає не лише видом діяльності, але й важливою складовою особистого щастя і професійного успіху. Старше покоління досить часто відчуває розчарування від наявності в своєму мисленні перешкод, які блокують творчість у вирішенні різноманітних життєвих і професійних завдань, особливо тоді, коли необхідно засвоїти щось нове. Саме тому школа як основна ланка в системі освіти повинна допомогти успішному формуванню потенціалу української нації через розвиток творчого мислення кожної окремої особистості з перших кроків навчання. Школа – головне середовище, в якому відбувається формування соціокультурного і творчого потенціалу дитини. Рівень сформованості творчого потенціалу детермінує не лише соціальний та економічний стан особистості, але й ступінь її впливу на саме суспільство. Саме розвиток креативності, творчих сил дітей, актуалізація закладених в них природою здібностей та задатків дозволить особистості, що формується, в майбутньому зайняти гідне місце у суспільстві.

Аналіз попередніх досліджень. Дитячу творчість можна назвати “натуральною”, подібно до того, як Л.Виготський виділяв натуральні, тобто дані від народження, природні, і вищі психічні функції. Дитяча творчість відрізняється відкритістю до світу, який дитина сприймає з оптимізмом. Він орієнтований не на те, що потрібно, а на те, що можливо.

Характерна особливість дитячої творчості – її всебічний характер. В дитинстві творять всі, і реальна проблема цього віку – не проблема творчості, а проблема її відсутності, що вже саме по собі – очевидна патологія. Відсутність творчості може бути наслідком жорсткої системи виховання,

яка подавляє структуру особистого “Я” дитини, спроможну протистояти тиску суспільства. Особливо небезпечно, якщо це трапиться до “першого народження особистості”, приблизно в трирічному віці. Вияв творчої природи дитини в художній діяльності, на думку дослідників, пов’язаний з розвитком сенсорної сфери (органів чуттів), з вихованням умінь дивитися, слухати. Чуттєве пізнання дітей, - зазначав К.Д.Ушинський, – живе і діє, воно спирається на практичне діяння, властиве їм від природи [цит. за 3, с.16]. Для дитини в цей час характерне “варіативне мислення”, коли вона знаходить і відкриває багато можливостей, створює безліч видів одного і того ж рішення, але однаково прикута до кожного. Поки що вона не здатна відокремити потрібний варіант від непотрібного – з точки зору культури, в якій вона розвивається. Доросла творчість, навпаки, пропонує саме відбір з позицій смаку, який прийнятий в суспільстві, де народжується ця творчість.

Мета. У даній статті ставимо собі за *мету* з’ясувати психологічні особливості дитячої творчості на початковому етапі навчання та визначити чинники, що стимулюють її розвиток.

Виклад основного матеріалу. З точки зору визначення творчості як створення нового, весь пізнавальний розвиток дитини проходить виключно творчим шляхом. Наприклад, якщо дорослий вивчає нову мову, використовуючи словники та довідники, то дитина засвоює рідну принципово по-іншому. Студент методично шукає в словнику пояснення кожному слову з екзаменаційного тексту, намагаючись підставити слова чужої мови, зберігаючи логіку рідної, що ніколи не приводить до успіху. Дитина діє, як філолог, який чує невідому йому мову і намагається зрозуміти її структуру, прилаштувавшись до неї, а не ламаючи її. Те, що всі діти здатні засвоїти мову, свідчить про їх мовні задатки.

Бажання пізнати світ – якість, що внутрішньо притаманна дитині, основа якої лежить у несвідомому. Подібно до того, як трава намагається зайняти все навкруги, активність дитини спрямовується на всі сфери життя людини, і дитина намагається засвоїти те, чим володіє людина як вид. Дитина не здатна пояснити, чому вона хоче знати, але по досягненню відповідного віку питання “Чому?” впливає в ній, можливо, незалежно від його рішення.

У молодших школярів, поряд з навчанням, провідною діяльністю є гра. Передумовою гри постає висока здатність перенесення функцій одних предметів на інші. Вона починається тоді, коли дитина роздвоює предмет на річ і на її уявлюване значення, уявлювану функцію. Таким чином, складаються умови для утворення спочатку простих, а потім складних символів. Це пов’язано з безтурботністю дитячої фантазії, яка полягає у тому, що дитина може будь-який предмет перетворити на що завгодно.

Характерний смисл гри – у відході від безпосередніх практичних форм життя. Але поки що, на ранніх етапах, за своєю психологічною природою гра стоїть близько до практичної діяльності дитини з навколишніми предметами. Хоч дитина вдає, що їсть порожньою ложкою, але робить це так, наче їсть повною. Ці дії виявляються, зокрема, практичним освоєнням призначення предмета.

Головний мотив “класичної” гри полягає не в результаті дії, а в самому процесі. У грі можуть бути замінені предмети, але зміст і порядок дії повинні відповідати реальній дії. Наприклад, діти грають у “поїзд”. Вони намалювали паличкою на землі дві лінії і по цих “рейках” їдуть, ставши один за одним, тримаючись за лікті. Раптом на “рейках” вони бачать якийсь предмет. Ведучий – паровоз – кричить іншим, щоб забрали з дороги камінь. Правила гри виконуються серйозно, тому що перешкода на “рейках” справді заважає рухові. І діти терпляче стоять і чекають, поки з дороги буде усунено перешкоду. Отже, за всіх своїх умовностей гра вимагає належної відповідності принципам дійсності, реальному змістові того, що відбувається. Навіть у самій ігровій операції враховується властивість предмета, з яким дитина діє, а не предмета уявлюваного, беруться до уваги, наприклад, властивості стільця, за допомогою якого дитина уявляє літак. Отже, не уява визначає ігрову дію, а умови ігрової дії роблять необхідною і породжують уяву.

З розвитком психологічного змісту гри уява все більше дисциплінується. Головна зміна в грі, яка відбувається у процесі її дальшого розвитку, полягає в тому, що рольові ігри з уявлюваною ситуацією перетворюються на ігри з правилами (настільні та ін.), гра з завданнями переходить у творчу дію. Це важливий аспект психічного розвитку людини. В ньому розкривається значення ігор із завданнями для самооцінки і виникнення моральних мотивів.

Кінцеву форму гри становить гра-фантазування. Наприклад, діти сідають у стару коляску і “мандрують” у своїй уяві. Тут немає дій, правил, завдань. Тільки коляска ще нагадує про ігрову ситуацію. Проте це вже не гра, а мрія. Образ фантазії набуває самостійності і викликає у неї глибокі емоції. Мотив гри змінився на її продукт. Але це і є виникненням творчої дії.

Коли дитина звертається до зображальної творчості (малювання, будівельні комбінації з елементів конструкції), у неї починає формуватися задум твору. Цей процес найкраще можна спостерігати на прикладі створення дитячих малюнків.

Слабка схожість малюнка з самим предметом сприяє тому, що дитина той самий малюнок може називати по-іншому, тобто відшукує йому все нові й нові значення. Одне і те саме зображення в різний час тлумачиться дитиною по-різному

Удосконалюючи зображення, дитина не просто змінює назву, а відшукує таку, яка б найбільше відповідала предметові зображення. Невдало намальована людина називається “страшною”, “чужою”, потім – “вовком”, “тигром” або яким-небудь неживим предметом – “будиночком” і т.п.

У школярів початкових класів спостерігається надзвичайна чутливість до того, що вони сприймають. Над ними менше, ніж над дорослими, тяжіють стандарти, шаблони сприймання. Тож діти часто бачать те, чого не помічають дорослі, бо їхнє сприймання більш безпосереднє, своєрідне і творче. Однак вони нерідко підмічають деталі, а цілого, загального не схоплюють. Для дитини головне – процес творення, в якому вона переживає радість пізнання і відкриття. Можливо тому більшість дітей не прагне вдосконалювати продукти своєї творчості, як це роблять дорослі.

Існує думка, що уява дитини багатша, ніж у дорослого. Справді, діти часто творять, не замислюючись, вони з усього можуть зробити все (Й.-В.Гете). Образи їхньої уяви яскраві, оригінальні. Це відбувається тому, що спостереження, набуті знання учнів початкової школи гнучкі та пластичні. Вони ще не закріпились у стереотипи, що заважають дорослому відірватися від реальної ситуації. Тому діти мають більше свободи у встановленні зв'язків між предметами, явищами. Доповнюючи свої знання фантазією, вони легко створюють нове, незвичне. З цією особливістю пов'язана специфіка їх креативності.

Характерною рисою дитини є потреба у самовираженні, у втіленні власного ставлення до дійсності, природи мистецтва.

Не можна залишити поза увагою і мотивацію творчості. Чому дитина творить? Мотиваційний аспект є могутньою динамічною силою, що спонукає до творчості. У дітей – це нахили, інтереси, переживання радості від того, що зробив, міркування престижності, потреба у самовиявленні, самоствердженні. Та найбільш сталим мотивом творчості є інтерес до процесу діяльності.

Психологічні дослідження показали, що першокласник потенційно вже здатний виразити в художній діяльності власне ставлення до явищ дійсності. Молодші школярі усвідомлюють творче завдання, знаходять засоби його цілеспрямованої реалізації.

Звертаючись до творчої діяльності, дитина пізнає світ і розвивається. Основними функціями дитячої творчості виступають:

- розвиток свідомості дитини;
- розвиток емоційної сфери дитини;
- адаптація дитини до навколишнього світу через можливість його пізнання і віднаходження свого “комфортного” місця в цьому світі.

Висновки. Отже, завдання розвитку творчого мислення вихованців особливо актуальне на початковій стадії навчання, оскільки в цьому періоді у школярів починає формуватись характер учбово-пізнавальної діяльності, її репродуктивне та творче спрямування. Цей період виявляється сенситивним для розвитку творчих здібностей.

Перспективи подальших розробок. Друга фаза розвитку креативності припадає на підлітковий вік, коли на основі загальної креативності формується спеціальна креативність, пов'язана з певною сферою активності людини. Саме в підлітковому періоді життя складаються основні риси зрілої особистості, формуються соціально-психологічні властивості і механізми

регуляції поведінки. Проте, ця проблема потребує окремого ґрунтовного дослідження на перетині педагогічної, психологічної і музикознавчої наук.

Література

1. Аніскіна Н. Педагогічна підтримка обдарованості. К.: Вид. дім "Шкіл. світ": Вид. Л.Галіцина, 2005. 128 с.
2. Бланк Т.В. Обдаровані діти молодшого шкільного віку: виявлення – навчання – розвиток. *Початкове навчання та виховання*. №10 (122), квітень. 2007. – С. 2
3. Васильєва О.С. Психологічні основи дитячої творчості. *Початкова школа*. 1980. №12. С.13 – 18
4. Горальський А. Теорія творчості. Львів: Каменяр, 2002 144 с.
5. Горлова А. Інструменти розвитку творчого потенціалу дитини. *Початкова школа*. №3 (453), березень. 2007. С.10 –11

УДК 373.31

Д. Хутченко,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
D. Khutchenko,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

СТАНОВЛЕННЯ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ТЕАТРАЛЬНОГО ДІЙСТВА

ESTABLISHMENT OF ADEQUATE SELF-ASSESSMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF PREPARATION FOR THEATER ACTIVITY

Анотація. У статті висвітлено основні аспекти формування адекватної самооцінки молодших школярів, проведено дефінітивний аналіз поняття «самооцінка», наведений приклад вікової періодизації Я. Коменського відповідно до рівня розвитку самооцінки. Розкрито зміст театральної діяльності як засобу формування адекватної самооцінки. Представлено основні форми театралізованої діяльності у початковій школі, запропоновано методичні рекомендації корекції самооцінки у ході театралізованих постановок тощо.

Abstract. The article highlights the main aspects of the formation of adequate self-esteem of junior high school students, a definitive analysis of the concept of "self-esteem", an example of age periodization of Comenius in accordance with the level of self-esteem. The content of theatrical activity as a means of forming adequate self-esteem is revealed. The main forms of theatrical activity in primary school are presented, methodical recommendations of correction of self-estimation during theatrical performances are offered, etc.

Ключові слова: самооцінка, адекватна самооцінка, підготовка, театральна діяльність, театральна постановка.

Keywords: self-assessment, adequate self-assessment, preparation, theatrical activity, theatrical production.

На сучасному етапі розвитку суспільства велика увага приділяється освіті, набуттям школярами знань, формуванням у них відповідних умінь та навичок, засвоєнням базових компетентностей, але саме головне, становленням кожного учня як особистості, формуванням в нього адекватної самооцінки. В якості найбільш чутливого періоду формування самооцінки дитини виступає молодший шкільний вік, адже саме в цей період активно розвивається самосвідомість дитини, усвідомлення своїх мотивів дій і поведінки, а також потреб. Тому формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку виступає одним з провідних освітньо-виховних завдань. Підготовка до театрального дійства сприяє становленню адекватної самооцінки у